ПЛАН

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ * РЕДАКТИРА КОМИТЕТ

ИЗ СЪДЪРЖАНИЕТО НА ТАЗИ КНИЖКА:

Просветната система и структурата на народното стопанство у нас.
Историята като борба за осъществяване на свободата.
Планово организирана стопанска отчетност.
Търговският флот в народното стопанство.
Нашата консервена индустрия.
Заплащане на извънредния труд на работниците.
Създаване на дървесни пояси в Добруджа.

Директор: Й. СТЕФАНОВ Гл. редактор: Д-р Д. ТОШЕВ

год. I Варна 30 Ноември 1945 кн. 9-10

СЪДЪРЖАНИЕ

			Стр.
М. О.	—	Просветната система и структурата на народното стопанство у нас	217
Д-р М. Димитров	—	Историята, като борба за осъществяване на свободата, според Бенедето Кроче . .	222
Цв. Стойнов	—	Планово организирана стопанска отчетност .	228
Васил Вълчанов	—	Търговският флот в народното стопанство .	231
Бор. Панайотов	—	Нашата консервена индустрия и възможностите за износ на зеленчуци и плодове. . .	234
Агр С. Бъчваров	—	Някои характерни особености на говедовъдството, от чийто район се млекоснабдява гр. Варна	238
Д-р Вл. Абаджиев	—	Заплащане на извънредния труд на работниците	242
Павел Мазур	—	Киевската захар	249
Агр. П. А. Петров	—	Създаване на дървесни пояси в Добруджа .	251
Т. Б-в.	—	В българския театър все още нищо ново .	252
Т.	—	Д-р Жак Алшех Расизмът, враг на културата. София. 1945 г. 248 стр.	254

СОДЕРЖАНИЕ

М. О.	—	Система, образования и структура народнаго хозяйства у нас	217
Д-р М. Димитров	—	История как борьба за осуществление свободы, по Бенедетто Кроче	222
Цв. Стойнов	—	Планово организованная хозяйственная отчетность	228
Васил Вълчанов	—	Торговый флот в народном хозяйстве . .	231
Бор Панайотов	—	Наша консервная промышленность и возможность торговли овощами и плодами с заграницей	234
Агр. С. Бъчваров	—	Некоторые характерные особенности скотоводства в районе, снабжающем молоком город Варну	238
Д-р Вл. Абаджиев	—	Вознаграждение за внеурочный труд рабочих .	242
Павел Мазур	—	Киевский сахар	249
Агр. П. А. Петров	—	Насаждение лесных поясов в Добрудже .	251
Т. Б-в	—	В болгарском театре все еще ничего новаго .	252
Т	—	Д-р Жак Алшех. Расизм — враг культуры. София. 1945 г. 248 стр.	254

CONTENTS

			Pag
M. O.	—	The Educational System and the Structure of Our National Economics	217
Dr M. Dimitroff	—	History, as Strife for Realization of Freedom, according to Benedetto Croce . . .	222
Zv. Stoinoff	—	Planned Organization and Economical Accountability	228
Vassil Valtchanoff	—	The Commercial Fleet and National Economics .	231
Bor. Panayotoff	—	Our Canning Industry and the Possibilities of Vegetable and Fruit Export . . .	234
Agr. S. Batchvaroff	—	Some of the Characteristic Peculiarities in Cattlebreeding of the District which supplies Varna with Milk	238
Dr Vl. Abadjieff	—	Payment the Extra Labour of Workmen . .	242
Paul Mazur	—	The Kiev Sugar	249
Agr. P. A. Petroff	—	Creation of Woody Girdles in the Dobrudja .	251
T. B-ff	—	In the Bulgarian Theatre Still Nothing New .	252
T.	—	Dr Jaques Alsheh — Racial Hatred, Enemy of Culture. Sofia 1945. 248 p. . . .	254

Коректор: ДИМО МИНЕВ

П Л А Н

Двуседмично списание за обществени въпроси

Дигектор: **Йовчо Стефанов** Гл. редактор: **Д-р Д. Тошев**

Год. I Варна, 30 ноември 1945 Кн. 9-10

М. О.

Просветната система и структурата на народното стопанство у нас

И тук, както при данъчната система се констатира вървене по линията на най-малкото съпротивление. В България може също да се говори за няколко „големи" аномалии, както се говори за социалния въпрос в света. Няма съмнение, че една от най-сериозните и най-трагичната аномалии на българското общество е просветната система.

Може смело да се каже, че нашата просветна система е точно противоположна на тази, която трябва да имаме. Тя означава, че ръководните слоеве у нас са правили точно онова, което не е трябвало да правят в областта на народната просвета от гледище структурата на народното стопанство. Трагичното пък се заключава в обстоятелството, че спъването развитието на производителните сили в страната от реакционните правителства е избило при дадената стопанска структура в една аномалия, която може би няма равна в историята на никой народ. Конкретно, тя се изразява в едно пролетаризиране на просветени хора, в духовното затриване на един растящ брой научни квалифицирани работници.

На какво се дължи това положение?

Забележителното и същевременно специфичното за българското обществено развитие е, че средните и висши просветни институти се използуват за добиване на една квалификация от западащите средни съсловия — земеделци, занаятчии и търговци, която да им послужи за намиране работа в единственото голямо предприятие в страната: държавната администрация!

Структурата на българското народно стопанство не позволява, поради съкрушително голямия брой на дребните и средните предприятия, които постоянно отделят излишен труд, приемането на каквито и да е квалифицирани работни сили в голям мащаб. Тази структура е такава, че квалифицирания работник с своите по-големи културни нужди и претенции за по-високо заплащане се явява един лукс, претоварващ дребното и средното предприятие с големи разноски.

Простата схема на българското народно стопанство е такава, че на хиляда предприятия-домакинства, само сто могат да приемат работници с по-голяма квалификация. Останалите деветстотин дават, ако не всички, то най-малко около една трета, излишни квалифицирани работници. Те се състезават помежду си за малкото места и по този начин, паралелно с общата тенденция да се подражава на напредналите страни, се получава едно все по-голямо и по-голямо увеличение на образователния ценз. Прогимназиалното образование се превръща в средно, средното в висше, годините на висшето се увеличават, или придобиването му се затруднява изкуствено, което означава изхабяване на средства.

Напливът към средно и висше образование у нас е, обаче, постоянен, непрекъснато засилващ се, вследствие на бавното рушене на фамилните селско стопански, занаятчийски и търговски предприятия. Той датира от 1886 г. когато Гешев писа своята забележителна статия за „Чиновнишкият пролетариат" и в днешно време взема застрашителни размери.

Десятки хиляди млади хора се записват всяка година в средните специални и висшите учебни заведения, но малцина, съвсем незначителен брой от тях, имат възможност да се върнат, там където работят бащите им. Даже такива специалисти като агрономите не могат да се върнат в ония предприятия, в които работят бащите им. И те, както всички други специалисти с средно или висше образование, са принудени да търсят работа в държавната администрация, където само една много малка част от тяхните познания намират приложение.

Заблуждение е да се смята, че напливът към висшите и средни учебни заведения у нас се дължи на жажда за просвета. Съзнателният гражданин в нашата страна не може да не чувствува една дълбока мъка, когато това твърдение се превръща в едно масово самозаблуждение. Истината е, че у нас има твърде понижен интерес към наука и просвета. Всеки обективен и безпристрастен наблюдател може да констатира този факт на онова място, където се дава най-висшата просвета и където се говори най-много за жажда за знание — в висшите учебни заведения.

И това е съвсем естествено, неизбежно явление за нашата страна и при нашата обстановка. Ние не можем да прескочим собствената си сянка. Затова всеки нормален човек чувствува, че нашата образователна система не може да бъде освен примитивна, тя не може в никой случай да ни даде такива квалифицирани работници, от каквито има нужда съвременното стопанство.

Образователната система не може да се развива извън средата. Интересът към науката произтича, поддържа се и се удовлетворява в средата, в която се ражда, следва и се връща да работи човека. В един град от 20—30 хил. жители, от които половината са занаятчии, а останалите земеделци и дребни търговци не може да се учи архитектура и машинно инженерство, нито даже медицина. Това е особено така, когато всички градове и цялото население на дадена страна има подобна икономическа структура. Знанията не са само цел. Затова в разказа на Чехов „Облогът", затворникът, който в продължение на 15 г. изучава всички науки и стига до тяхното овладяване, чувствува в такава степен тяхната безполезност извън обществената среда, че свършва с самоубийство. Няма полезни знания извън обществото. Не може да има любов към науката, ако устройството на обществото не я ражда и я поддържа постоянно. Който има знания и не може да ги приложи в живота е много по-нещастен от този, който не притежава никакви познания.

Ето защо, голямата апатия към науката, която съществува у нас от години, най-малко от две десетилетия насам се дължи на задънената улица, в която навлезе развитието на българското народно стопанство, на тази трагична безизходност, която се създаде от безогледната политическа и стопанска реакция.

Вярно е, че през това време ние увеличихме броя на лекарите, зъболекарите, юристите, инженерите и архитектите, ние имаме днес повече средни и висши учебни заведения, отколкото преди 20 години. Но, всички висшисти у нас са съгласни с едно: че средата, в която те са поставени да работят ги унищожава. Те правят отчаяни усилия да се съпротивляват, те не прибягват до самоубийство като Чеховия герой, но след 20 г. чикой не може да ги различи от тяхните непросветени съжители. Една част от тази интелигенция се спасява, мъчи се поне отчасти да се спаси, като избягва в нашите „големи" градове.

Някои поддържат, че лекаря, заболекаря, архитекта или агронома не желаят да живеят, или по-право не могат да останат дълго време в село, защото няма достатъчно интелигентни хора, с които да споделят своите мисли. Това е също жестока самоизмама. Опитът показва, че когато в селото или малкия град се съберат повече образовани хора, между тях се създават в такава степен нетърпими отношения, че правят страшно впечатление и на най-простите хора. Констатира се едно овълчаване на характерите, предизвикано от примитивността на обстановката. Не липсата на интелигентни люде е причината за непоносимостта на селската или провинци-

ална среда за образования човек, а нейната примитивност, нейната допотопност.

Всяко историческо време има свой темп на живот, както сърдцебиенето в висшите топлокръвни животни е различно. Не може в днешно време селянина да се чувствува добре орейки с дървено рало, когато над него прелетява мощен самолет, който се движи с 600 клм. в час. Движението на влака, автомобила, на моторни мелнични камъни и пр. хвърлят в отчаяние съвременния жител на нашето село.

И ние виждаме, как селската младеж, която повече от старите чувствува, носи в кръвта си съвременния темп на живот, не може да живее повече в селото, стреми се на всяка цена да го напусне. С сигурност може да се твърди, че обстановката на българското село е тясна и нетърпима за нарастващите културни нужди на нашето селско население, особено за най-младата му генерация. Идеалът на днешният селянин е да живее поне в обстановката на един малък провинциален град, а този на гражданина от такъв град е - голямия столичен живот. И това е съвсем естествено, като се има предвид, че сегашния селски младеж не може даже да носи купените от града обуща в селската среда — още при първото ходене, те затъват в калта. Ето, трагедията на стопанската изостаналост — производителните сили са недостатъчни да осъществят материалния прогрес, в същото време, когато културните нужди са вече усвоени!

Но, въпроса за просветната система има и една друга страна при сегашната организация на българското народно стопанство. Погледнете държавния бюджет в разходната му част – най-голямото перо, след това на държавните дългове, представляват разходите по Министерството на просветата и то при крайно низките заплати на просветните работници и примитивните материални условия в учебните заведения — липса на сгради, помагала, лаборатории и научни институти. На каква сума би възлизал този бюджет, ако биха се задоволили при сегашния брой на средните учебни заведения и най-елементарните нужди на учебното дяло у нас? Сигурно мъчно поносима за народното стопанство.

Нормално е, щото повишената производителност на труда в учебните заведения да възвръща на народното стопанство изразходваните средства за образование. На всекиму е известно, обаче, че структурата на нашето народно стопанство не позволява рационалното и правилно използуване на добиваната квалификация: преобладаващият брой от специалистите не могат да приложат своите познания за увеличаване на националния доход, защото организацията на стотици хиляди дребни предприятия, които

работят „от ръката в устата", не позволява това. По такъв начин, тези квалифицирани работници се явяват лукс за българското общество. В древна Гърция се създадоха философи, скулптори и поети, защото робите произвеждаха. В днешното капиталистическо стопанство се създадоха изкуства и духовна култура, защото науката впрегна в производството роботите — машини. Когато частното владение на машините влиза в противоречие с обществените нужди, както е случая с Германия, тогава имаме разрушаване на цялата цивилизация, избиване в варваризъм а когато машините се поставят в услуга на цялото общество, както е случая с Съветския съюз, тогава имаме небивало развитие на духовната и материалната култура.

В България, обаче, при съществуващата стопанска структура, за да поддържаме сегашната орбазователна система, ние трябва да изгладуваме необходимите средства. И това става фактически: селянинът, занаятчията, дребният търговец, чиновникът изгладуват средствата, които са необходими за издръжка на техните деца в средните и висши учебни заведения, а последните никога не са в състояние да върнат даже и една малка част от полученото от своите родители. Те не могат да дадат и на държавата, на останалата част от обществото това, което е похарчено за поддържането на учебните заведения, в които са следвали.

Може смело да се твърди, че ние се намираме сега в последния етап на приложение съществуващата просветна система. Тя ще влезе в един решителен конфликт с структурата на нашето народно стопанство. В недалечно време, изостряне то на отношенията между тези две несъвместимости ще стигне своята кулмационна точка. Следващите години ще покажат дали ще успеят младите генерации на нашия народ да наложат едно бързо, решително и коренно преустройство на сегашната структура на народното стопанство, или ще се оставят да бъдат похабени и отровени от атмосферната на една отчайваща стопанска безизходност, придружена от дребнави, но ожесточени вътрешни борби!

Д-р М. Димитров

Историята, като борба за осъществяване на свободата, според Бенедето Кроче

Проблемът за свободата е третиран доста на широко в системата на най-големия съвременен италиански философ Бенедето Кроче, който поставя Историята, като една от сферите на човешкото познание, редом с Естетиката, Логиката и Етиката. Това са четирите форми, които образуват така наречената „Философия на Духа" на Кроче.

Макар и четвърта по ред, Историята е по-близка до естетическото, отколкото до логическото и етическото познание. Също като изкуството, и Историята е индивидуализиране на фактите, с тая разлика, обаче, че в историческото познание не взема участие интуицията, която е решаещ момент в Естетиката. Историческата наука е отражение на човешкия дух. Познанието, което тя ни дава е индивидуално, т. е. фактите в Историята са също тъй неповторими в духа, като познавателен момент, както и в изкуството. Ала Историята се твори независимо и свободно, както всяка друга духовна проява. За да мислим исторически, необходимо е да мислим цялостно, да сме се освободили от тиранията на фактите, от тяхната първична и материална стойност и от практическата зависимост на времето, което разглеждаме. Не миналото, т. е. не времето, като завършен факт, със събитията и личностите, които изучаваме поглъща нас, а ние, нашата личност, поглъща времето. И когато миналото стане сегашно, когато фактите, събитията и личностите в Историята бъдат доведени и осветлени в светлината на днешното, на момента, в който ги разглеждаме и изучаваме, те стават История. Без сегашно не съществува минало, както без минало не съществува История. Но ако ние ограничим историческото познание само в миналото, то тогава няма да имаме история, а хроника. Всяка История е съвременна. Да правиш История, значи да създадеш от мъртвите факти, живи. Историята ще бъде съвременна, именно, защото,като всяко духовно действие, стои вън от времето (преди или след разучаването ѝ) и се създава „в самото време" на действието, с което се свързва и от което се различава, не чрез хронологическо, а чрез идеално разграничение. Не съвременна, „минала история" ще бъде оная история, която намери пред себе си една вече създадена история. Когато ние изучаваме, а това значи, мислим, напр. историята на Елада, значи, че тя живее, по някакъв начин, у нас, с всичките трепети и възторзи, с всички смутове и борби, каквито ние бихме изпитали по отношение на някой наш близък или любим човек. Затова, Историята е живот, а това значи, че е действителност, т. е. единство, синтез. Животът и действителността съ настояще, а миналото, само по себе си, е

празнота, незначително преразказване на маловажни и празни формули и мисли, свързани в едно чрез нашата воля. Историята е жива история, защото ние я мислим като такава. А да мислим, значи да работим над фактите. Когато ние мислим, т. е. когато работим духовно, когато творим, ние мислим исторически. Всяка история става хроника, когато не мислим върху фактите, които някога са били конкретни, а само ги припомняме.

Но за да може Историята да бъде съвременна, за да бъде тя живот и единство, ние трябва да я творим. Историческото мислене е творчество. Ала за да можем да творим изобщо, ние трябва да бъдем свободни. Духът, който е творчески момент е свободен: самото творчество е свобода. Но тази свобода не е иманентна, а диалектична. Диалектиката е материята на свободата. Духът е диалектика, а диалектиката е свобода.

Но, какво значи, в същност, че Историята е свобода?

Преди всичко, трябва да определим, какво значи свобода като понятие само за себе си, и да го свържем и отъждествим с понятието история, като проява на духа.

За да съществува свобода, за да сме свободни, според Кроче, необходимо е да желаем да бъдем свободни, — и да се нуждаем от свобода. Когато ние пожелаем свободата, ние вършим някакво действие, а всяко действие е плод на нашата воля. Без тази воля ние не можем дя извършим нищо в живота. Воля и действие са едно и също нещо. „Не може да се мисли нито една волева проява, която да не бъде, в същото време, действие, нито едно действие, което да не бъде, заедно с това желание (volizione) и, следователно, не можем да имаме, от една страна свобода на действие, а от друга — свобода на волята (Filosofia della Pratica, II sez. I cap. стр. 112).

Ако един парализиран желае да се движи, а не се движи, защото не може, това показва, че той не желае сериозно да се движи, по причина, че състоянието, в което се намира, го заставя да не желае. Той чувствува, че не може да се движи, и за това не желае да се движи, — той би желал, но не желае. Тъкмо това доказва тъждествеността на действуващия с волевия акт. Оня, който е застрашен и подвластен на някаква заплаха, е лишен от свобода. Той не може да действува. Ето защо, когато ние желаем да действуваме политически, т. е. желаем политическа свобода, значи, че ние придобиваме известни условия за нашите волеви прояви и действия и тия условия ние изискваме от гледна точка емпирическа и историческа. Защото, тук волята се ражда в дадени условия — върху извършени и станали събития и факти. А щом те са станали, значи са били необходими. Затова и волята се определя от необходимостта. Важното тук е тая воля да бъде свободна. Волята произвежда винаги нещо различно от онова, което е съществувало до момента на нейната проява; а щом то е различно, то е ново. По този начин, волята е

инициатива, сиреч, акт на свобода. Свободата е неразривна връзка от необходимост и воля т. е. свобода.

Нашият живот е нескончаема верига от волеви прояви, от желания. Това значи, че животът се състои от свободни действия. Ние никога не можем да бъдем практически безразлични към живота. Това значи, че ние сме всякога свободни. Дори и когато нямаме свобода в не-свободата, съществува свобода, според Кроче, също тъй, както не-историята, хрониката, е до известна степен, история, защото не съществува нещо вън от духа. Щом хрониката, като пряко разказване на събития и събиране на факти, съществува до толкова, доколкото нашият дух я създава и утвърждава, като волево действие, то тя по някакъв начин и до известна степен е История. Хрониката, влязла по тоя начин в духа, изгубва своя предишен вид на хроника, добива нов вид, превръща се в история. „Всяка волева проява (volizione) е, в същност и не-волева проява (nolizione), тъй както всяко утвърждение е отрицание, всяка обич, както се знае, е омраза, и който обича много, много мрази" (Filosofia della Pratica, стр. 125). В тази теза и антитеза се състои единството на волевата проява. Тук е противоположното на свободата, несвободата. Друго нещо е антисвободата, нещо случайно, или, ако не случайно, то е някакъв нечовешки, животински акт.

От тук следва, че както волята, така и нейната противоложност, не-волята, са реални действия. Те дори са самата реалност, също тъй, както са реални злото и доброто, както историята и хрониката. Фактът, че ние ги мислим, като такива, значи, че те съществуват, — защото, да ги мислим, значи да ги творим. А щом нещо се твори, то не е нищо, то съществува. В „философската теория" на свободата, — казва Кроче, — лежи проблемът за свободата, като „творческа мощ на историята". Историята е история на свободата. Тъй като свободата е волитивна, т. е. плод на нашата воля, и, следователно, е реална, то това обяснява и всяко действие на човешката личност, което действие е акт на свобода. Това важи за действия от всякакъв характер — политически, религиозни, научни, художествени, и т. н. Не реални, недействителни са всички ония действия, които са извършени на сила, които се стремят да задоволят нуждите на отделни личности. Тези действия, обаче, принадлежат на физиологическия живот, а не на духовния и на гражданския. „Времената, в които се счита, че свободата е подтисната, образуват тъй също едно общо историческо действие, само затова, защото подтисничеството не може да бъде, и никога не е, абсолютно подтисничество и пълно задушаване и унищожение, а дори самата сила на подтисничеството вече събужда реакция в полза на противното" (Il Carattere della filosofia moderna, гл. III, гл. VII. 1941, стр. 110).

За това, естествено е, щото подтиснициte понякога да поддържат, а дори да покровителствуват някои свободни прояви, и

дори да провеждат свободни деяния. Разбира се, те не желаят свободни прояви, но са принудени да ги възприемат и осъществяват. Те вършат това от нуждата да бъдат обслужвани от тия, по отношение на които са проявили, или на които са дали тая свобода, защото само така подтисниците на свободата могат да осъществяват своите социални и стопански мероприятия, които те са замислили да извършат. Тези подтисници на свободата знаят от опит, че механическото подчинение и подтисничество не дават никакви резултати, и затова те прибягват до свободни действия За това виждаме, че през епохите на политическо подтисничество са се създали неща, които понякога са от голяма и неоспорима полза за човечеството.

Освен като творческа сила, свободата се отразява в историята и като практически идеал. Тук вече въпросът се отнася до тъй наречената политическа свобода. Това е един проблем от практическия живот, който е влязъл в Историята, и се е превърнал на идеал. В Историята, която е духовна проява, волевата дейност, желанието за свобода, добива вид на идеал — одухотворява се. Той прилича и се отъждествява на идеала за доброто и злото в Етиката. И в същност, идеалът за политическа свобода, като идеал, се свързва с всички проблеми на Етиката. „Свободата и противоположното ѝ — казва Кроче в книгата си върху Етиката — свободата и нейното вътрешно противоречие, свободата и волевата проява е, именно, онова, което се определя с термините за д о б р о и з л о — термини, на които отдаваме значение напълно обобщително и с тях представяме всички други противоположни понятия, които ние разграничаваме в полето на практическата дейност, т. е. — полезно и вредно, честно и нечестно, заслужено и незаслужено, добро и зло, позволено и непозволено, и т. н. т. . . . .“ (стр. 126). Да се притечеш на помощ на един болен и да облекчиш страданията му, значи да извършиш добро дело, т. е., да извършиш добро дело от гледна точка етична. А това значи, да извършиш акт на свобода, защото извършваш едно морално дело. Да възпиташ едно дете. значи да създадеш едно същество, което да умее да ръководи само себе си, — а това значи да го направиш свободно. И затова, съвсем неоправдан е страхът на ония които се боят от пълната и неограничена свобода, в която се стига до крайни действия и прояви. Срещу всяка крайност обществото е създало съответната необходима санкция и предпазно средство.

Обаче, въпреки че идеалът за практическата свобода се е създал като понятие само за себе си, в новите времена, то самото съзнание за свобода и свободно действие датира от времето, когато още човек е почнал да се осъзнава, като свободна личност. Идеалът за практическата свобода, или за свобода на действие започва да се създава в Европа, след приключването на религиозните войни, когато постепенно се издига и развива, за да стигне до оня момент, когато става истинско движение

за освобождението на човека и на моралното усъвършенстване на човешката личност. Това е векът на Романтизма, и, изобщо, целият Деветнадесети век. Когато говори за тази епоха от историята на Европа, Кроче ни открива пълната картина на състоянието на духовете през миналия век, в своята бележита книга История на Европа от 1875 до 1915 г., издадена през 1932 г. В това бележито произведение, което дигна голям шум в европейската преса по това време, и бе провъзгласена от някои критици като апология на свободата, Кроче третира нагледно това развитие на идеята за свободата в нейния най-върховен стадии. Според Кроче, Деветнадесетият век е векът, в който идеалът за свободата стига до своята върховна форма, става култ, религия. „Свободата е стара дума — казва той, — твърде често повтаряна през вековете, както в политическия, така и в художественне и научния живот". Но през деветнадесетия век тя добива съвсем нов образ и съвсем ново тълкуване. През това време биват задоволени духовните нужди на човека и се правят завоевания в полето на духа, — и идеята за свободата, именно, поради това, става върховна аспирация на човешкия дух в неговия стремеж да завладее действителността. Обаче, това става сега, не чрез един сантиментализъм, както е било преди, а чрез сериозно отношение към живота. Макар че тази аспирация често избива в абстракция, все пак, това върховно състояние на идеята за свободата дава нов облик на устрема на човечеството. Ако онова, което до тогава е било само откъслечна проява, изявена като скрит, още не развит стремеж на личността, в миналия век, то стига до синтез. С голямо проникновение и живост описва Кроче именно това състояние на духовете: — търсенето на миналото, блуждането по екзотически страни, връщането към средновековието и към историята, — всичко онова, изобщо което се избистря в едно голямо виденне и се оформява като идеал за човека и за живота, и което е атмосферата, която диша тогавашния човек.

В тази идея за свободата се коренят и схащанията за човешката личност по отношение природата и живота. Тогава в Европа изкуството намира своя върховен израз. Най-великото нещо, което Романтизмът е създал през тоя век, е художественя израз на тоя стремеж за освобождението на човешката личност. През тази епоха се създава също така и Либерализма. Либерализмът е именно, навлизане на свободата в политическия живот на човека, но не вече като романтична проява, а като култ към свободата, която създава политическото верую в идеята за едно управление на света, чрез индивидуализирането на свободата. Чеда на Либерализма са, според Кроче, Демокрацията и Комунизмът.

Най-сетне, една от степените на свободата е нейното развитие като общо схващане за действителността, което свързва свободата с историята на философията. Тук идеята за свобо-

дата стига до абсолютен историцизъм, понеже се освобождава от иманентизма на духа и от натурализма и дуализма, и става истинска диалектика. В цялото си развитие, идеята за свободата, като Либерализъм, именно, като практическо единство и индивидуализиране, претърпява множество отклонения и изопачавания. Нейното осъществяване, като Либерализъм, е било подложено на различни тълкувания, в повечето случаи, погрешно, дори и в онния страни, където Либерализмът, както и Демокрацията и Комунизмът, са били неправилно тълкувани и поставени в служба на чисто механически и технически нужди.

Идеята за свободата, като свобода на духа, се е осъществила чрез Историята. Ние видяхме, че всички форми и всички сфери на нашето познание, било то практическо или духовно, клонят и се свеждат само в онова понятие, което ние определихме като волево действие, като проява на осъществяване и на задоволяване на една духовна нужда—нуждата да творим. А където има творчество, там има история, там има осъществяване на нашето желание. Историята е акт на нашия дух, защото всичко каквото този дух докосне, става съвременно, става сегашно. С всеки изминат миг, върху който ние мислим, и следователно, творим, ние правим история. Без историческо мислене, не съществува, изобщо, действителността, която е само и винаги сегашно. Историята, това е освободеният човешки дух, който твори, който действува и осъществява действителността.

Ето защо, човек винаги мисли исторически, винаги твори своята действителност, винаги одухотворява и индивидуализира. А това значи, че той е свободен, че неговата личност създава едно състояние, което е единствено и неповторимо. Както всяко дяло на човешкия дух – изкуството и историята — и човек е неповторим. Тази вечна новост, това непрекъснато развитие на една човешка личност сама за себе си и по отношение на другите, е неговата свобода. И от тази свобода, която е творчество и живот, и самият живот и самото творчество, излиза а се ражда нашето съществуване, което е историческо съществуване. И затова, историята започва, когато започва да действува у човека свободата, тъй както я разбрахме и разтълкувахме до тук, свободата, като осъществяване и творчество, като истина и като свобода на духа.

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА ПЛАНОВОТО СТОПАНСТВО

Цв. Стойнов

Планово организирана стопанска отчетност

I.

Общата стопанска политика в съвременността се характеризира със стремежа към едно вмешателство в живота на отделните стопанства, с цел същите да бъдат ръководени при изпълнението на редица задачи, наложени им в интерес на общонародното стопанство.

Когато в тая насока искаме да предпазим органите на централната власт и по-специално органите, провождащи държавната стопанска политика, от грешки, то необходимо е да им дадем възможност да си създадат една напълно ясна представа върху вътрешния живот на предприятията и върху техните външни стопански отношения.

Насочването и ръководенето на отделните стопанства по пътя на определени общо-стопански цели, трябва да става с най-ясно съзнание за границите между желаното и възможното, почиващо на точни данни за състоянието и развитието на отделните предприятия. Изворът на тия толкова важни данни е, безспорно, стопанската отчетност в нейните четири основни клона — счетоводство, статистика, калкулация и стопански план.

Общо-стопанските цели на отчетността налагат нейното планово изграждане и организационно оеднаквяване от страна на държавната власт. Една подобна мярка е не само оправдана, но и крайно наложителна, защото органите на държавната власт могат да изготвят наредбите си относно насочването и ръководенето на отделните предприятия само въз основа на цифрови данни за тяхния живот, които в своята общност са сравняеми.

Отчетността в отделните предприятия е обикновено непланово изградена. В повече случаи тя е резултат на практическия опит и нейното изграждане е свързано с епизодни хрумвания, случайно възникнали нужди и разбиранията на общите ръководители на предприятието, които не са и компетентни по въпроса.

Предприемачите обикновено се задоволяват да изпълняват правните предписания в това отношения, като намират, че всички усилия за изграждането и усъвършенствуването на стопанската отчетност до нейните истински размери е една празднa, лишена от смисъл, и предизвикваща излишни разходи дейност. Преодоляването на този наивен и в всички случаи с опасни последици възглед, може да стане в две посоки — отдолу нагоре и отгоре надолу.

При първия случай, убеждението за полезността на стопанската отчетност се създава постепенно всред самите предприятия. Трябва, обаче, веднага да отбележим, че тоя път е крайно неприемлив, защото е свързан с много усилия и защото до ука-

заното убеждение се достига, поради твърдия консерваторски дух на стопани и стари счетоводители, след много загуби и жертви за общонародното стопанство.

Най-приемливият път за създаването на една подходяща и в своите размери достатъчна стопанска отчетност в предприятията е пътя на нейното планово изграждане и налагане от страна на държавната власт. Особеностите на отделните видове предприятия, които налагат и различия в отчетността, могат да бъдат установени и съответно разработени от специално натоварени компетентни лица и организации (например Института на заклетите експерт — счетоводители и Института за стопанска рационализация) и по тоя път да се достигне до една обща система от планове за оеднаквеното организиране на отчетността в отделните видове предприятия. Само след едно подобно мероприятие стопанската отчетност може да достигне до действителното осъществяване на поставените й общостопански цели и да стане първостепенен инструмент за провеждане на цялостната стопанска политика на държавата.

Трябва да се отбележи, че у нас в това отношение не се прави почти нищо. Мероприятията на държавата във връзка с насочването и ръководенето на стопанския живот, а оттам насочването и ръководенето на отделните предприятия, са обикновено изградени на данни от общата статистика, достоверността, на които в много отношения може да бъде поставена под съмнение, поради недобросъвестността или небрежността на тия, които ги доставят и невъзможността да се проведе ефикасен контрол върху техните съобщения. При една целесъобразно изградена и наложена отчетност, тия грешки ще бъдат напълно избегнати, защото нейните отбелязвания са крайно подробни и са свързани с действителното протичане на стопанския живот.

Следователно, данните на стопанската отчетност не са случайни, а са резултат на една планомерна дейност, която винаги може да бъде контролирана от органите на държавната власт. От друга страна, тая дейност е изградена на една системност, която съдържа в себе си редица възможности за един самоконтрол.

II.

Особено важно е да се наложи една планово изградена отчетност в предприятията от обществен интерес. От тоя род са на първо място всички видове кооперации и снабдителни централи. При тях имаме заангажирани в най-широк размер обществени средства, което налага дейността им да бъде подложена на един непрекъснат и най-ефикасен контрол.

И в тоя сектор, обаче, нашата действителност е далеч зад наложителните изисквания. Безплановост, недостатъчност, липса на сериозно отношение, характеризират стопанската отчетност

и в тоя род предприятия. И тук ръководителите се отнасят с забележителна небрежност към тоя въпрос. Практиката се задоволява с едно най-обикновено счетоводство, което в по-вече случаи е неумело копирано от сродни предприятия, а оттам и неподходящо.

Ние сме имали случай да наблюдаваме живота на редица предприятия от обществен интерес, в които съществува крайна немарливост към изискванията на една правилна и достатъчна отчетност. Констатирали сме случаи, особено в новообразувани предприятия, при които въпросът за отчетността се поставя едва след като са направени огромни обороти и след като контролните органи са били поставени пред неразрешимата задача: „да оправят неуправими сметки".

Безспорно е, че едно подобно положение не трябва да бъде търпяно. Държавната власт, кооперативните централи и редицата стопански обществени учреждения и институти трябва най-сериозно да поставят в центъра на вниманието си горните въпроси. Специални задължения и отговорност в тая насока имат Института на заклетите експерт-счетоводители и Института за стопанска рационализация. Особено последният, защото ако задачата на Института на заклетите експерт-счетоводители е предимно ръководно-контролна, то задачата на Института за стопанска рационализация е организационно—делова. А ние не можем да констатираме, че Института за стопанска рационализация има подобни прояви. Изобщо напоследък, тоя институт не може да даде данни за някаква дейност, която да оправдава съществуването му.

Накрая трябва да подчертаем, че въпросът за планово изградената стопанска отчетност е и въпрос за подходящи кадри. Трябва да се признае, че и в това отношение ние сме слаби. Стопанските учебни заведения у нас не успяват да ни дадат достатъчно добре подготвени кадри за ударна работа в тая насока. Питомците на тия училища (висши и средни) са по-вече „теоретично" подготвени, отколкото снабдени с практически познания за една творческа отчетна дейност. Главната причина за това трябва да бъде търсена в претрупаната програма и в липсата на практическа специализация.

Васил Вълчанов
капитан от търг. флот

Търговският флот в народното стопанство

„Флота е мерило за културата, благосъстоянието и величието на дадена страна"
Нелсон

При разглеждане историята на човешкото развитие в неговата най-ранна епоха, ние се натъкваме на неоспорими факти, че човек, в борбата за своето съществуване, е намирал начин да използува и извлече максимум материални блага от моретата, край които тъй се е заселвал по време на великите походи и преселения на народите.

Един кратък и съвсем бегъл преглед на историческия развой на човечеството от епохата, когато започва човешката история, ни показва, че люлката на старата цивилизация и благосъстояние е била там, където е имало море или плавателна река, но използувани всецяло. Така, древна Финикия, огбелязана в историята с ненадминатата си колонизация, се е състояла от два морски града, но разполагащи с един грамаден военен и търговски флот. Картаген, Венеция и Генуа са били отделни самостоятелни морски градове, но и до днес човечеството още се намира под очарованието на високата култура и благополучие, до които те са достигнали. Колониалните придобивки и голямият стопански и политически разцвет, до който достигнаха през 15 век Испания и Португалия, а по късно и Холандия, се дължат единствено пак само на добре разбраната и правилно проведената морска политика. И днес ние сме свидетели на гиганските усилия, които Съединените щати, Великобритания и Съветския съюз, а така също много от по малките държави, полагат за изграждането на достоен за страните им флот.

За голямо наше съжаление, развитието на българския народ, през цялата негова история, не е било увличано от подтика и общонародното разбиране за значението на морето, от онова неизмеримо богатство, което то му предлага. С нищо необяснима е голямата незаинтересованост, с която от всички ръководни места се гледаше на морето, с което ни свързва една повече от 300 километрова морска граница. Плод на тази незаинтересованость по отношение търговското ни корабоплаване са били жалките цифри, които винаги са показвали плачевното състояние на нашият морски тонаж. Въпреки неблагоприятната среда, в която се развиваше българският търговски флот, помощта която той оказва на народното ни стопанство, от своето създаване до днес, е грамадна и неоценима. Преди създаването на българско търговско корабоплаване, държавата е била принудена да субсидира чужди параходни компании, които са се задължавали да извършват определено число рейси, както по

нашето крайбрежие, така и между черноморските ни пристанища Варна и Бургас и пристанищата на Средиземно море и западна Европа. Чуждите параходни компании, които биваха подпомагани, гледаха обаче повече своите частни сметки и печалби, отколкото интересите на народното ни стопанство. Това чуждо попечителство, под което се намираше голяма част от нашата вносна и износна търговия, наложиха създаването на собствено корабоплаване с основаното през 1889 год. Българско търговско параходно д-во в гр. Варна. Резултатите от тази инициатива се почувствуваха веднага с силното спадане на навлата, там където се появяваше българския търговски кораб. Така, от отчета на дружеството за 1895 год. се вижда, че откакто последното е разширило своите рейси само до Цариград, навлата поддържани от чуждите параходи спаднали на тон от 3 до 8 пъти, както следва:

1 тон брашно се пренасял от Варна до Цариград по 20 лв. тона, а след появата на параходите на Бълг. търгов. парах. д-во спада на 2.60 лв. тона.

Житото в торби от 16 лв. на 2 лв.

Едър добитък на глава от 20 лв. на 5 лева.

Манифактура от 20 лв. на 5 лв. и т. н.

Въ по-ново време, през 1935 год. българският износ на яйца намери отличен пазар в Испания. Износът се извършваше по море, като трафика се обслужваше от две чужди параходни компании, които, използувайки липсата на конкуренция от страна на българския търговски флот, експлоатираха най-безжалостно целият ни износ към споменатата страна. Благодарение изказаната готовность от Б. т. п. д-во да се нагърби с този износ, поставяйки на разположение малкият и стар параход „България" навлата от 8 златни шилинга на каса, колкото се вземаше от чужденците, бе намалено от същите на 6 златни шилинга. За един износ от 50.000 каси, какъвто размер достигна целият наш износ на яйца за Испания, се постигна икономия на чужда валута над 8.000 златни английски лири. Почти същото време, българския търговски флот се сдоби с два сравнително по-големи морски парахода, а именно „Княгиня Мария Луиза" и „Балкан", които също така бяха пуснати да плуват по средиземноморската линия. При появата на тези два парахода, едновременно с падането на навлата за яйцата се отбеляза и едно чувствително намаление в навлата на зърнените храни, които спаднаха от 50 французки франка на 30 французки франка на тон.

Малко по-късно, когато българският износ трябваше да разшири своите пазари, същия намери в лицето на малкия български търговски флот един ценен сътрудник, който при най-тежки условия и конкуренция успя да открие за продуктите на българското стопанство, богатите пазари на западна и северна Европа.

Последната война засегна жестоко и създаденият с много труд и жертви български търговски флот. Деветдесет и пет процента от неговия корабен парк и тонаж са потопени в близките и по-далечни морета. Днес българското стопанство няма свой търговски флот. Единствени останаха да съществуват десетина малки дървени корабчета. Тази малка, дървена, наречена „финикийска флота" е поела тежката и отговорна задача да извози от пристанищата на Балчик и Каварна зърнените храни, които Добруджа произвежда. Денем и нощем, при слънце и буря, „финикийските корабчета", поставени да работят при крайно тежки и недобри условия, непрестанно сновят към Варна и Бургас, съдействувайки за разнасянето на добруджанска пшеница към всички краища на страната.

Понастоящем, когато стихията на войната заглъхна, пред нашата страна стои за разрешение големия въпрос — да се доставят за народното стопанство редица важни сурови материали и фабрикати, от които нашата страна бе лишена от години, както да се изнесат излишеците на нашето производство, Естественият и най-икономичен път за извършване на тази дейност се явява водният транспорт. Набавянето на морски плавателни средства, трябва да заангажира вниманието на отговорните среди у нас, наравно с грижата за разрешаването на всички други първостепенни стопански въпроси. Като се има пред вид икономическото състояние на нашата страна, пред нас се откриват следните възможности, по които трябва да се действува, за да можем в най-кратко време да изградим отговарящ на морската ни граница търговски флот.

1. Чрез ефикасно поощрение постройката на кораби в страната. Условията за такава дейност са благоприятни, поради наличието на достатачни количества дървен корабостроителен материал и квалифицирана работна ръка. Необходимо е, обаче, държавата да улесни това строителство с следните възможни поощрения:

а) Да отпусне безлихвени заеми за постройката на кораби на мореплавателните кооперации, както и на частни лица, работящи от години успешно в този отрасъл. Погашението на заемите да се обезпечи чрез редовното внасяне определени части от получените навла.

б) Улеснение при отпускането на нарядите за дървен материал, гвоздеи, безир, въжета, платна и всички други материали необходими за постройката, въоръжаването и поддържането един кораб.

в) Застраховане от държавата на корабите и екипажите.

Тези няколко насърдчения ще улеснят стопанското използуване на морето и ще допринесат за най-скорошното изграждане на транспортен парк от кораби до 500 тона, които изцяло ще поемат крайбрежния и междусъседски морски транспорт.

2. Покупка на морски параходи от чужбина. Понастоящем страната ни е в стопански преговори с редица страни, за набавяне на базата на компенсация онези блага, които в момента са от жизнено значение. Нека при тези преговори не се забрави и нуждата от морски търговски параходи. Те са, които ще могат да ни доставят най-бързо и най-евтино всичко онова, което липсува на нашето стопанство. Даденото срещу тях ще бъде в един кратък срок стократно възстановено. На тези параходи ще се възложи да извършват по-далечната, презморска търговия.

За да изпълним тази тежка и важна задача, нека заработим с всеобщи усилия и следвайки примера на културните и прогресивни народи, създадем достойно за народното ни стопанство морско корабоплаване.

Бор. Панайотов
Докторант при Държ. университет — Варна

Нашата консервена индустрия и възможностите за износ на зеленчуци и плодове

У нас, поради изгодните климатически и почвени особености, съществуват всички необходими предпоставки за масово добиване на плодове и зеленчуци, не само за задоволяване на местната консумация, но и за изнасяне в чужбина.

През последните години на голямата стопанска депресия от 1929 година, която се отрази най-зле върху доходността от зърнено—аграрното производство, започна бързо трансформиране от зърнени, към трудово по-интезивни и добре платени култури, които се търсяха много от чуждия пазар и бяха понезависими от ударите на международната конкуренция. Тогава, покрай другите маслодайни и индустриални култури, започна масовото производство на десертни грозда, ягоди, малини и разни други плодове, докато няколко години след това започна и засяването на зеленчуци за външния пазар — домати, червен пипер, зеле, праз и пр. търсенето на които се увеличи доста в надвечерието на втората световна война.

До избухване на войната, износа на зеленчуци и плодове ставаше по железниците или Дунава в суров вид, тъй като времетраенето на пътуването беше сравнително кратко. След това, обаче, се дойде до големи затруднения в превоза и това наложи изнасянето да става вече в консервирано състояние. Към консервиране подтикваха и условията на външния пазар, който вече търсеше произведения не за непосредствена консумация, а за резерва и чиято консервена индустрия беше пре-

трупана от работа, за да може да преработва внасяните в суров вид наши плодове и зеленчуци.

Развитото овощарство, лозарство и зеленчуково производство се намериха пред трудности, понеже нашата консервена промишленост не можеше да се справи лесно с преработката на експортните наличности. Това наложи бързо създаване на нови предприятия и разширяване на старите, за което държава и производители съдействуваха заедно. Създадоха се вакумни и консервени инсталации, сушилни и хрaдилници.

ТАБЛИЦА № 1.

Производство на консервените предприятия в България

години	Зеленчукови консерви	домати в пулп	-компоти и мармелади	всичко
1935	1354 тона	155 тона	18 тона	2527
1936	1420	812	33	2465
1937	2710	1147	41	3898
1939	3332	4189	259	7790

Таблица № 1 ни сочи, че сме увеличили вкл. първата година от войната производството на зел. консерви, доматен пулп, компоти и мармелади от 2527 на 7790, тона, или с нови 110%, като най-голямо увеличение дават доматите за пулп.

Таблица № 2 пък ни дава картината на голямото развитие на нашата консервена промишленост през четирилетието 1938-1941 година. Докато броя на предприятията нараства с 25 %, използуваната двигателна енергия се увеличава с 1046 к. с. или с цели 123 %, броя на работниците с 46 %, а производството по стойност с 646 %. За съжаление, трудно е да представиме в беглото разглеждане, което правиме, количествено производството, поради различното му измерване в литри, килограми и метри. Но и публикуваните в таблицата данни ясно сочат за голямото разширение на съществуващите предприятия и създаването на нови такива. Това развитие продължава и през 1942 г. когато имаме вече 23 големи консервени фабрики с 40 инсталации (докато през 1936 г. сме имали само 5 фабрики, а през 1937 г. само 18 фабрични инсталации) с общ капацитет 3500 тона пулпове и 4120 тона мармелади за един сезон. Имали сме вече 12 хладилни инсталации с капацитет от 500 тона за денонощие и около 40 сушилни от типа „Д-р Стойкович", както и 20-тина големи, модерни сушилни с капацитет 160 тона за денонощие в сурова стока. Макар че не разполагаме с статистически данни, всички частни сведения и указания говорят, че понастоящем показаните цифри са значително надминати, поради продължаването на масовия строеж на нови и разширяването на съществуващите консервени работилници и фабрики. В нашите консервени предприятия работят около 1200 работници и са инвестирани не по-малко от 100 милиона мир-

новременни лева. В настоящите си размери, тя може да преработи сезонно 14000 тона зеленчукови консерви, 24000 тона концентрати и около 4000 тона сушени зеленчуци.

ТАБЛИЦА № 2

години	двиг. в к. с.	произв. лева	заведения брой	работници брой	надници лева
1938	851	40,931,895	41	—	—
1939	871	40,460.000	39	556	5,085,000
1940	1332	67,508,000	48	588	7,207,000
1941	1897	303,537,000	50	823	15,827,000

Консервират се най-различни плодове и зеленчуци, като се започне от червения пипер, домати, зеле и се стигне до фасула, бамята, краставиците и лозовите листи.

Преди войната нашите зеленчуци и плодове са срещали конкуренцията на по-добре консервираните и по-близко стоящите до консумативните пазари произведения на Италия, Унгария и Румъния. Главните закупчици са Англия, Германия, Палестина и Скандинавските страни.

Сега, обаче, ние ще имаме още един голям пазар — Съветския съюз. Първите доставки за последния са вече започнали и в близко бъдеще ще се открият големи възможности за износ, за които от сега още трябва да се подготвиме. Поради стремежа за засяване на земленитe площи с зърнени храни, както и поради някои неуместни и спъващи зеленчуковия добив държавни разпоредби от миналото и замяняването на „водните" стоки с износ на мазнини за Германия, през последните две години количеството на произвежданите зеленчуци и плодове намаля. Сега, когато войната свърши и пред нас се очертават добри възможности за ориентиране към трудово-интензивни култури, ние трябва да продължиме временно пренебрегнатия сектор на зеленчуковото и плодовото производство и задминеме далече предишния максимален добив и експорт.

На износ в суров вид смятаме, че не може вече да се разчита, поради популяризирането през войната на употребата на консерви, както и поради удобствата за пренасане на обемно по-малките и по-леки консервирани продукти от суровите такива, особено при настоящата неуредена още ж. п. мрежа в Централна и Източна Европа. Затова ние разглеждаме възможностите за износ на зеленчуци и плодове в пряка връзка с възможностите на нашата консервена промишленост.

За да подчертаеме необходимостта от засилване на производството и износа на зеленчуци и плодове, ние имаме много причини, по-главните от които са следните:

1. Конкуренцията при зеленчуците и плодовете е значително по-слаба на международния пазар, от тази при зърнено-аграрните произведения.

2. Изнасят се не вече сурови, а обработени производства, при които се влагат допълнително местни материали, създава се приложение на българския работнически труд и повдигат редица други местни производства (тенекии, дървени съдове, гориво и пр.).

3. Нашият мощен освободител—С.С.С.Р., поради своето географско положение, е неограничен закупчик на зеленчуци и плодове, докато не внася, а напротив, изнася, другите аграрни произведения.

4. Износа на зеленчуци и плодове представлява за народното ни стопанство средство за компенсиране на нала ащ се внос от чужбина от по-малко значение, отколкото износа на мнозинството от останалите продукти, които бихме били принудени да изнесеме за компенсационата сделка.

5. Износа на консервиран зеленчик и плодове не е зависим от времето и може да се направи в подходящ за нас сезон, когато търсеното е най-голямо, или чуждата конкуренция най-слаба.

6. Засиленето производство и консервиране на зеленчук и плодове ще популяризира и увеличи вътрешната консумация на последните и ще разнообрази още по вече народната трапеза с храни, богати откъм витамини.

7. Зеленчукопроизводството ще донесе по-големи доходи за нашето народно стопанство.

8. При съществуващата скрита безработица през неработните за зърненото ни производство сезони, зеленчуковото и плодовото производство ще запълнят доста от свободното, прекарвано в безработица, време на нашия селянин.

9. Като се има предвид, че голяма част от лозята, зеленчуковите и овощните градини са около градовете, дава се възможност на бедните градски съсловия, покрай главното си занятие, да подсилят доходите си, чрез отделяне част от свободното си време за това.

Но за може да се създаде един действително деен износ на зеленчуци и плодове, трябва да се засили до възможния максимум и консервената индустрия в всичките й разновидности — да се разширят създадените предприятия, голямата част от които не са надминали още размерите на обикновени работилници и да се създадат нови, големи фабрики чрез кооперативизиране на производителите на зеленчук и държавна помощ. Докато в Южна България консервената промишленост е сравнително доста развита, в Северна България тя е съвсем слаба — така например, от всичко 40 индустриални инсталации в последната са намират само 11, от двадесетината модерни сушилни — само 4 и от 12-те хладилни инсталации — само 1.

Досега, от общото производство на зеленчуци, едва 10% е минавало през консервените предприятия, а грамадната останала част е била консумирана в суров вид. Приблизително

същия процент от произвежданите в страната плодове са били консервирани. Надяваме се, обаче, че след пълното нормализиране на народното ни стопанство, производството на зеленчуци и плодове ще нарастне многократно и след пълното насищане на местния пазар, ще останат грамадни излишеци за износ. Очакваме, че нашия селянин, след премахване на създадения глад за зърнени храни, ще трансформира бързо аграрното си производство отново към трудово интензивните култури, за да създаде за себе си по-големи доходи и осигури за нашите излишеци постоянни солидни външни пазари. Държавата и будната обществена стопанска мисъл трябва да подпомогнат усилията на нашия селянин, за да може тази трансформация да стане по бързо и по-безболезнено.

Агр. С. Бъчваров

Някои характерни особености на говедовъдството от чийто район се млекоснабдява гр. Варна

Въпросът на млекоснабдяването на гр. Варна всяка година се поставя все по-остро. Неговото подобрение по най-различни съображения се налага на вниманието на стопанските среди и, главно, на общинската управа. Това налага всестранно разглеждане на въпроса, с оглед на неговата структурна особеност, организация на продуктивното скотовъдство и организация на самия апарат за млекоснабдяването на града. Тук искаме да изтъкнем организационната особеност на говедовъдството на онези места, от които повече или по-малко редовно се доставя мляко в гр. Варна. Изводите и заключенията са правени въз основа на цифрови данни за количественото състояние на говеждия добитък на селата влизащи в млекоснабдителния район. В млекоснабдяването на гр. Варна вземат участие със своето млечно производство земеделските стопанства на гр. Варна, и тези от близките до града населени места. От протоколите за районирането на околията в млекопреработвателно отношение са отбелязани 19 села за внос на овче, козе, краве и биволско мляко и 3 села само за краве мляко. Данните показват, че в 22 населени места от района ангажиран в млекоснабдяването на гр. Варна е имало — 4925 глави говеждн добитък. Расовият състав на животните е различен. Преобладават „мелези" по-близки и по-далечни от типа сиво българско говедо, като само в селата Аксаково, Владислав и Тополите преобладава предимно „Червено садовско говедо".

Според възрастта и предназначението на животните, говеждото стадо има в края на 1944 год. следния състав:

Групи според възрастта и предназначението на животните	Общ брой	% от броя на всичкия говежди добитък
Крави само за разплод (млечни крави)	1,411	28·74
Крави за разплод и работа (немлечни крави)	742	15·11
Волове	1,455	29·63
Бици	30	0·61
Мъжки телета до 2 години . .	558	11·37
Женски телета до 2 години . .	714	14·54
Всичко .	4,910	100·00

Дребната собственост на земеделското стопанство е дала своя отпечатък върху организационната структура на скотовъдството: производствена насока и стопанско предназначение. А знае се, че расовата принадлежност, състава на стадото, предпочитание на един или друг вид животни, е в зависимост от стопанското предназначение от производствената насока. Тази тясна зависимост между състава на говеждото стадо и производствената насока, ясно се вижда от анализа на по-горе приведените цифри.

В говеждото стадо, най-голямо относително място се пада на воловете (използуват се само като работни животни), които съставляват 40% от възрастния добитък. Второ място от говеждото стадо се пада на крави само за разплод, които съставляват — 39% от възрастния говежди добитък. На трето място от говеждия добитък се пада на крави за разплод и работа които съставляват — 20% от възрастния говежди добитък. Тази категория животни, по отношение степента на използуването им като продуктивни и като работни, може условно да се приеме от наблюдения, че през периода на полската работа от 1 март до 31 октомври се използуват почти само като работни животни, в останалия период от 1 ноември до 28 февруари като продуктивни и работни животни. Ако приемем, че 10% от тях се използуват само за работа, то от пълновъзрастния, небракуван говежди добитък в района, общо само работния добитък ще съставлява около 50% от възрастните с трайно стопанско предназначение животни. При това положение може теоретично да се приеме, че в същност съществуват две говежди стада—чисто работно и продуктивно. Ако анализираме продуктивното стадо ще направим следните заключения: Приеме ли се последното да се състои

от кравите (с изключение тези само за работа), от биците и младите женски животни, излиза че на 100 млекопроизводителни крави се падат средно около 41 непроизводителни животни. Това отношение е още по-голямо — 52, ако се приемат за млечни крави само тези, които се използуват само за разплод (като млечни крави). Според специалистите, при маслена и млечна насока на говедовъдството и при натурален ремонт на стадото при 10 годишно използуване, на 100 млечни крави трябва да се падат към 30 глави недоен добитък. Ясно е, че констатираното отношение, между млекопроизводителните и непроизводителни животни, в условно изолираното продуктивно говеждо стадо, в млекопреработвателния район на гр. Варна, не е близко. Това е едно указание, и то твърде положително, за недобрия състав на условно приетото продуктивно говеждо стадо.

След анализа на данните по села, с оглед на процентното отношение на групите животни (крави само за мляко, за мляко и работа и волове) спрямо възрастните животни се получава следната картина:

селище	общ брой на кравите	% — на кравите за разплод спрямо възрастните говеда.	общ брой на кравите за разплод и работа	% на кравите за разплод и за работа спрямо възрастните говеда	общ брой на воловете	% на воловете от възрастните
Варна	214	50.20	—	—	230	47.90
Владислав	163	69.07	45	19.07	28	11.80
Тополите	132	55.70	78	32.90	25	10.50
Аксаково	131	60.41	75	34.56	7	3.22
Кичево	90	68.80	2	1.50	38	28.80
Преселци	84	37.30	85	37.50	54	24.00
Горен Близнак	73	29.40	64	25.70	110	44.30
Звездица	66	40.00	43	25.74	58	34.72
Надежда	64	51.25	—	—	60	49.50
Игнатиево	61	20.07	106	34.87	135	44.40
Белослав	58	19.00	63	20.70	182	60.00
Царево	51	20.00	—	—	194	80.00
Галата	35	37.60	15	16.10	38	40.80
Дол. Близнак	37	32.10	42	36.50	36	31.40
Бенковски	34	26.90	45	35.50	48	37.80
Копитово	33	16.60	40	20.20	125	63-10
Каз. Махала	18	95.00	—	—	—	—
Езерово	12	35.00	10	30.00	12	35.00
Куманово	10	15.00	15	23.00	40	60.00
Страшимирово	8	20.00	8	20.00	25	60.00
Млечен	6	37.00	2	13.00	8	50.00
Разделна	4	40.00	4	40.00	2	20.00

От таблицата ясно се подчертава, че в млекоснабдителния район на гр. Варна няма селища с добре развито и организирано продуктивно стадо от говеждия добитък. Селища с по-голям брой крави само за разплод и с предимство на отглеждане на кравите над другите животни се очертаха: Варна, Владислав, Тополите и Аксаково. Това са селища с над 100 броя крави за разплод и с едно процентно отношение на тази група в сравнение с възрастния говежди добитък над 50%. Както се вижда от таблицата този процент за с. Владислав е 69·41, за Аксаково — 60·41, за Тополите — 55·70. Като втори признак, който подчертава предимството на тези селища пред останалите влизащи в млекоснабдителния район на гр. Варна, е низкия процент на воловете спрямо възрастния говежди добитък. Така за с. Владислав този процент е 11·80, за с. Тополите — 10·80, за Аксаково — 3·22. Характерна особеност на говеловъдството в тези села е расовата принадлежност. Тук и в трите села се развъжда чисто млечната говежда раса „Червено Садовско" говедо.

Други селища, които в това отношение очертават втори по-второстепенен район са: Кичево, Преселци, Гор. Близнак, Звездица, Надежда, Игнатиево, Белослав, Царево. Говедовъдството в тези села е с по-друг състав. Както в абсолютни цифри, така и в процентните отношения спрямо възрастния добитък, броя на кравите само за разплод е по-нисък, за сметка на което процента на воловете е по-голям. Останалите села по начало имат слабо развито говедовъдство. Общият брой на говеждия добитък е много малък. Очертават се села с 10 крави само за разплод и от 5 до 10 за разплод и работа.

От гледище на млечното производство, и въобще, при дадена насока на производство, стопанския, ефект е в зависимост от срока на стопанското използуване на животното. От това гледище от значение е ремонта на възрастните животни. Данните за състава на цялото говеждо стадо, в района, в това отношение са твърде характерни. Според тях на 100 глави възрастни животни се падат — 35 броя млади животни до 2 години, а на 100 крави общо за разплод и за работа — 33 броя женски телета до 2 години и на 100 вола — 38 броя мъжки телета до 2 години. Този млад добитък е напълно достатъчен и с един излишек от 10—15%, при съществуващата насока, при 8 годишно използуване на кравите, за ремонт на излишните, от трайно предназначение възрастни животни. Ясно е, че в това отношение имаме едно претоварване на стадото с млад добитък за сметка на кравите. Това претоварване дава своя голям дял в производствените разходи на млякото.

Отношението на мъжките разплодници към женските животни, без да се дава степенуване на тяхната годност, е

малко. На 100 крави средно се пада около 1 бик, а би следвало да бъдат 2 бика.

От всичко дотук могат да се направят следните изводи за състава на говеждото стадо:

1. В расово отношение говеждото стадо има различен състав.

2. Говедовъдството в района има производствена насока насочена в няколко направления, но не и типично млечна насока. Стадото е с производствена насока — работа, месо, мляко. От стадото само на възрастните животни средно за района — 40% е волове, 20% от кравите са за работа и разплод и 39% само за разплод. За отделните селища, процента на воловете, спрямо възрастните животни достига до 60—80%.

3. Процента на млекопроизводителните животни, от броя на възрастния добитък, е много нисък, а това е едно указание за немлекопроизводителната насока на продуктивното говеждо стадо. На 100 крави млекопроизводителни се падат около 41 непроизводителни животни.

4. От друга страна е явно, че ремонта на стадото се извършва изключително натурално, без да се прави една икономическа преценка за себестойността на млякото.

В заключение може да се каже, че да се организира правилно млекоснабдяване на гр. Варна, е необходимо при земеделските стопанства, които се развиват около града, да се организират млекопроизводителни клонове. Първият въпрос, който се слага при организацията на тези клонове, е въпросът за съответна, доходоносна и високопродуктивна говежда раса. При нашите наблюдения, се спираме на „Червено Садовско" говедо и „Кафявата алпийска говежда раса" — Монтафон. Относно правилното развъждане и отглеждане на тези раси, изисква се по-добра организация. В селата-създаване на кооперативни стопанства с скотовъдна насока, а в покрайнините на града—създаване на специализирани говедовъдни стопанства.

Д-р. Вл. Абаджиев
Ред. асистент при Държавния у-тет — Варна

Заплащане извънредния труд на работниците

Искът по чл. 20 от н-закон за трудовия договор

В следващото изложение ще бъдат засегнати въпросите: за стойността на принципите вложени в чл. 24 и сл. от Закона за задълженията и договорите по отношение приложението на чл. 20 отн-з. т. д. за правното значение на отказа на работ-

ника от заплащане за извънреден труд; въпросът за подсъдността, тежестта на доказването и за давността.

Въпросът за заплащане на извънредният труд обхваща едни от най-важните трудовозащитни норми на нашето законодателство. Но, и тъкмо в тази област на трудово-правният ни живот са и най-честите конфликти. Преобладаващите процеси пред трудово помирителните съдилища са именно тия, за заплащане на извънреден труд.[1])

Предадено на късо съдържанието на чл. 20 от Наредбата закон за трудовия договор е следното: При трудовите правоотношения, ако работникът бъде задържан на работа повече от нормално продължителното работно време, което е 8 часа за дневна работа и 6 часа за нощна работа в рамките на едно денонощие, работодателят е отговорен за нарушение на специалните закони за работното време, а работникът има право да получи едно допълнително възнаграждение за по-продължителната работа. Чл. 20 сле ., дава право на една материално правна претенция, произходяща от извършената в повече работа и отправена към искането за едно допълнително заплащане.

Този проблем разкрива възможности за ценни теоретически и практически резултати. Намираме се пред една област, която е слабо доктринално разработена, но и там където някои въпроси са частично разгледани, е достигнато до различни констатации, а значителни са и колебанията, които съпровождат съдебната практика.

Настоящата статия иска да бъде само принос към поставяне на въпросите, доколкото са възможностите, които дава една статия, и не мисли да обхване изцяло поставеният проблем.

Поглед върху историческото развитие на института и основание на иска.

В 1917 г. закона за хигиената и безопасността на труда с чл. 18 определи продължителността на работния ден у нас: 11 часа за мъже и 10 часа за жени, а издаденият на основание забележката към същия член от закона указ, № 24 от 24. VI. 1919 г., въведе осемчасовият работен ден и шестчасовата нощна работа. Санкцията за неспазване на тая продължителност на работния ден беше глоба въз основа на акт, с който е констатирано нарушението. Практически работниците, които даваха извънреден труд, нямаха възможност да получат заплащане за положеният от тях извънреден труд, защото действуващето ни тогава материално право не съдържаше текст на

[1]) Според данните дадени от докладчика на Парламентарната комисията при Министерството на труда при гласуването на закона за тълкуване чл. 20 от зак. труд. договор, пред трудовите помирителни съдилища през 1942 год. е имало висящи дела с които се търси обезщетение за извънреден труд за около 200 милиона лева, а през месец юний същата година само пред Софийския помирителен съд е имало 8 999 такива висящи дела.

който по генерален начин да бъде основана една такава претенция. Наистина, съществуваха: Женевската конвенция ратифицирана и публикувана в Д. в. бр. 12 от 15 април 1932 г., в която се третира специално въпроса в връзка с използуване труда на работниците за по-продължително време от установеното с закона, също решението на Вашингтонската конференция на труда от 1918 г. утвърдени с указ от 10 ноември 1921 г. Д. в. бр. 189/1921 г., тези конвенции, обаче, не се прилагаха от съдилищата, а в това отношение съдебната практика беше постоянна. Съображенията в редица съдебни решения бяха, че конвенциите, макар и ратифицирани, не са материализирани към вътрешното право на страната, понеже съгласно § 2 от решението на ратификацията на Женевската конвенция възлагаше се на Министра на труда да изработи необходимите наредби, чрез които да бъдат внесени в вътрешното ни право приетите чрез конвенцията положения. Теоретически едно такова становище, от гледище на международно-правната наука, не може да намери аргументи. Постановленията на една удобрена от законодателната власт и ратифицирана конвенция на труда, принципално има безусловно задължителна сила вътре в страната.[1])

Все пак, до 20 септември 1936 г., когато н-закон за трудовия договор с чл. 20 регламентира извънредния труд, с наредбите за продължителността на работното време в търговските заведения, издадени на основание п. 4 на чл. 18 от закона за хигиен. безоп. на труда[2]) се позволи, най-напред за известни случаи[3]), а след това, с наредба 9844 — 1936 г., принципално, на работниците от тия заведения, при извънредна работа да им се заплаща допълнително възнаграждение.

---

[1]) На противно становище е Р. **Ошанов**, в статията си „Правна сила на международните конвенции по труда" пуб. в сп. **Труд и право**, София, год. 1 кн. 2. По-подобно в тая област вж. **Янулов**, Компетенция на международната организация на труда, София 1936, ч. 1 стр. 83-95.

[2]) Наредба № 11 (2914, публ. Д. в. бр. 257) 1933 г., влязла в сила на 1 март 1933 г.

Наредба № 47, публ. Д. в. бр. 18 от 26. IV. 1933, поправка в Д. в. бр. 21 — 1933 г.

Наредба № 9844 публ. Д. в. бр. 118 от 30. V. 1936 г., влязла в сила на 9 VI 1936 г., допълнена с наредба № 13272 Д. в. бр. 160—1936 г. която отмени предшествуващите наредби и е в сила.

[3]) а) При извънредна свръхработа, произхождаща от изключителни обстоятелства, когато работодателя не може да се справи с нея с други средства.

б) За да се предотврати загубата на материали, или да се избегне компрометирането на техническия резултат от работата.

в) За извършване на специални работи, които се извършват през годината, като съставяне на инвентари, баланси, приключване сметки, ликвидации или работи свързани с настъпването на падежи (срв. чл 66 от наредба № 11 — 2919; чл. 12 б. „б", „в", „г", и чл. 16 от наредба № 47, и чл. 15 на заповед № 1408).

Следователно, до влизане на н-закон на трудовия договор съдебната практика беше възприела, че нашето позитивно право не съдържа текст, който по генерален начин да урежда заплащането за извънреден труд и който текст да даде правно основание за една такава претенция. Заплащането на извънреден труд можеше да се търси до тогава, само въз основа принципа за една висша справедливост, недопускаща незаконното обогатяване на едни за сметка на други[1]), което правило за нашето право е от категорията на обичайните норми, по силата на постоянното му прилагане от юриспруденцията.

Условия за упражняването на иска по чл. 20 от н-закон за трудовия договор.

Материално правни предпоставки за осъществяване претенцията за заплащане на извънреден труд.

I. Да бъде превишено установеното по специалните закони редовно работно време, или с думите на закона „да бъде извършена работа в повече." Понятието работно време, тъй както е определено в нашето позитивно право, е времето през което работникът „предоставя. . . своята физическа или умствена сила" (чл. 1 н-з. т. д.) на разположение и под разпорежданията на работодателя си" (срв. чл. 38 с. з.), като работното време включва не само времето, през което работникът дейно работи, но и през което се намира само на разположение на работодателя. (чл. 18а Зак. хиг. безоп. труда, Д. в. бр. 154 от VII. 1942 г.) Следователно изразът: „извършена в повече работа" може да бъде схванат само в смисъл, че това е времето през което работникът е останал на разположение и под разпорежданията на работодателя си, за да бъде ползувана неговата трудова сила по-дълго време, отколкото е позволено по специалните закони.[2]) Дали той през това време ще бъде дейно и ефективно зает с опре-

[1]) Срв. р. по п. д. № 1303 — 1942 г. на Софийския пом. съд, публ. в сп. **Преглед за трудово право**, София год. II., стр. 300.

[2]) Продължителността на работното време е установена от чл 18 на зак. за хиг. безоп. на труда, (за продължителността на работното време в търговските заведения вж. наредба 9844, 1936 год. допълнена с наредба № 13272 от с. година; за работата в хлебопекарниците вж наредба № 8381, 1941 г. допълнена с наредба № 18, 1942 г.) За възрастните работници, мъже и жени, дневната работа е 8 часа или 48 часа, а в опасните за здравето и живота заведения и предприятия, както и при нощната работа — 6 часа (кои заведения и предприятия са опасни за здравето и живота вж. чл. чл, 14, 15, 16 от зак. за хиг. и безоп. на труда). След. увеличение на работното време с извънредни часове има: при дневни смени — при работа повече от 8 часа, при нощни смени — при работа повече от 6 часа, при смесени смени — при работа повече от 8 часа, ако сменяната се счита дневна, именно при два и по-малко от два нощни часа, или при работа повече от 6 часа, ако сменяната се счита нощна — при повече от два часа нощен труд. За нощна се счита работата от 10 часа вечерта до 5 часа сутринта. (наредба № 13775, 1941 г.).

делената му в предприятието работа или не, дали извънредното време е употребено за пряка работа, или за подготовка на работата (напр. почистване на машините, почистване на помещението и пр.), е без значение, необходимо е само през това време той да е на разположение на работодателя с своята трудова сила.[1])

II. Извършената в повече работа да е по желание на работодателя. Този извод намира аргументи в самия текст на чл. 20 н-з, т. д.: работникът да бъде задържан на работа. Какъв смисъл, обаче, трябва да се вложи в употребеното в чл. 20 понятие „задържан"? Схващанията са противоречиви. Докато от едни се поддържа, че да бъде успешно проведена една претенция по чл. 20 н-з. т. д., необходимо е с положителност да се установи, че работникът по нареждане на работодателя е останал на работа повече от определеното в специалните закони работно време,[2]) преобладаващото мнение счита, че работникът е „задържан на работа и само при простото му търпение, или само при знание, че работникът работи извънредни часове[3]).

Защото работникът, който поради самото естество и характер на трудовото отношение, е в служебно подчинение на работодателя, не може да напусне предприятието щом изтече нормалното работно време, но освен това и редът в предприятието, часовете за започване и свършване на работата се определя едностранно от работодателя с правилника за вътрешния ред, следователно, на работодателя е правото и дългът да преустанови работата и освободи работниците, щом нормалното работно време изтече. Не направи ли това, търпи ли работата да продължи извън нормалното работно време, ще трябва да се приеме, че има задържане на работниците на работа в извънредни часове.

Област на приложение на чл. 20 кои работници не могат да си служат с иска. С чл. 20 н-з. т. д. е установено началото, че всеки извънреден труд трябва да бъде заплатен от работодателя на работника с 25% увеличение най-малко към нормалната заплата на час.

Това начало беше неограничено до създаването на Закона за тълкуване на чл. 20 от закона за трудовия договор. (11. VII.

[1]) До 1942 г. 16 VII, когато влезе в сила Закона за изменение и допълнение на закона за хиг. и безоп на труда, Д. в. бр. 154, 1942, въпросът дали в работното време се включва времето за подготовка и приключване на работата беше спорен, ц. з. прибави към Зак. за хиг. и безоп. на труда чл. 18-а, който уреди въпроса с изричен текст.

[2]) Поддържано в някои пледоарии пред помирителните съдилища, възприето и в някои решения на Софийския пом. съд, срв. р. по п. д. № 518, 1939 г. на с. съд, публ. в сп. **Труд и право**, София, год. I. стр 111.

[3]) Срав. р. по д. № 291, 1941 г. на Соф. пом. съд, публикувано в сп. **Преглед за трудово право**, София, год. II. стр. 305.

1942, Д. в. бр. 150). Понеже продължителността на работното време е определена по формален начин от нашия законодател, максималната дължина на работното време за всички видове работи е една и съща, и за тия при които се работи през цялото работно време дейно, и за ония, които, част от времето се прекарва в стоене на разположение, и този работник, който стои на фабричния стан, и онзи който е пазач или директор на същата фабрика, и единия и другия имаха право да предявят искове за заплащане на положен извънреден труд. Това създаваше известни несъобразности при прилагане на чл. 20.

Законът за тълкуване на чл. 20 от закона за трудовия договор тълкувателно посочи случаите и видовете работи, за които постановленията на чл. 20 не се прилагат. Именно:

а) Когато възложената работа, поради естеството си, не може да се ограничи по време (§ 1 б. "а" ц. з.) Когато работата се свежда в чакане или в пазене (§ 1 б. "д" ц. з.). Под тия случаи, съгласно наредба № 19 Д. в. брой 201/1942, подпадат следните работници: търговски пътници, куриери, инкасатори, които се занимават и са назначени само за инкасиране на суми, портиери, вратари, пазачи (дневни и нощни), частни полицаи и пожарникари; домашна прислуга и домашни помощници, ако живеят при работодателя си; колари, файтонджии, шофьори и помощниците им; пътуващия персонал по железниците, по морските и въздушни превозни средства за времедвижението; работниците в млекопродавателни заведения, признати за такива съгласно н-закон за преработка на млякото: работниците в земеделските стопанства, за труда в земеделски и скотовъдни работи; нощното дежурство в аптеките и болниците, съгласно закона за народното здраве:

б) Когато на работника е предоставено сам, по свое разбиране, да разпределя работното си време (§ 1 б. „в" ц. з.). Когато реботата по естеството си се изпълнява с прекъсвания, без да може предварително да се определи продължителността на отделните части от работното време (§ 1 б. „г" ц. з.) Под тия случаи подпадат следните работници: гардеробиери в открити за посетители заведения; камариери в хотели; келнери; касиери в кина, театри, въобще увеселителни заведения; огняри, машинисти и помощниците им при отоплителни инсталации и при парни, газоженни, дизелови, бензинови и други инсталации — за времето необходимо за поправка на двигателя и пускането му в дейтвие, за текущо преглеждане, почистване, центроване и, въобще, за малки поправки; прислужници и разсилни до половин час преди и след работното време; чистачи на ж. п. вагони, товарачи и разтоварачи на вагони и камиони. Тия работници не могат да търсят заплащане за извънреден труд, освен за увеличеното работно време в повече от два часа дневно.

в) За работата на ръководителите на индустриални и тър-

говски предприятия, като напр. технически директори, административни директори, директори на банки и банкови клонове и др. п., въ̀ бще ръководителите на индустриалните и търговски предприятия и техните клонове.

В всички изброени случаи, работниците нямат право на заплащане за извънреден труд, ако естеството на работата им е била известно при сключване на трудовия договор.

Също нямат право на заплащане за извънреден труд съпругът или съпругата, както и родините до трета степен на работодателя, ако живеят заедно с работодателя. (§ 1 б. „ж" ц. з.). Нямат право за заплащане на извънреден труд и работниците при държавните, общинските и автономните учреждения и предприятия, освен ако в съответния бюджет е предвидено заплащането на положен извънреден труд.

Каква е стойността на принципите вложени в чл. 24 и сл. от закона за задълженията и договорите по приложение на чл. 20 от нар. закон за трудовия договор. Правилото in pari causa turpitudinis cessat repititio намира ли приложение в областта на трудовото право, т. е. обстоятелството, че нормите отнасящи се до продължителността на работното време са от публичен ред, лишава ли работника от правото да получи възнаграждение за извънредна работа?

Днешният правов ред представя на отделните граждани свобода да уреждат отношенията си, съобразно своята воля, служейки си с правната сделка. Но самостоятелността на волята не е неограничена, правния ред не може да допустне резултати, противоречещи на норми от обществен характер, затова и едно задължение, което е противно на норми от обществен ред, съгласно чл. 24 З. З. Д. не може да има никакво правно действие. И според касационната ни практика, старото римско правило in pari causa turpitudinis cessat repititio е част от гражданско правната ни система т. е. полученото противно на норма от обществен ред не подлежи на връщане.

Разпоредбите на чл. 18 от зак. за хиг. и безоп. на труда, които определят продължителността на работното време, са от обществен ред и от гледище на чл. 24 З. З. Д., съгласието на работника да остане на работа по продължително време от определеното в закона има незаконен характер. Правните последици от това, за работодателя са наказателна секция (чл. чл. 20 и 70 н-з. т. д.), а за работника, поради това, че е нарушена норма от обществен ред, биха се изразили в липса на иск за заплащане на извънредния труд; макар че работодателя се обогатява незаконно с труда на работника, иск на това основание не може да се води, тъй като ще бъде основан на незаконна причина, именно правилото in pari causa turpitudinis cessat repititio ще намери приложение напълно. И само, ако работникът установи, не само, че е работил извънредни часове,

но още, че той не е в turpitudo, че извършената работа е била наложена от изключителни обстоятелства и, че работодателя не е могъл да се справи с други средства, само в този случай би могъл да проведе успешно един иск за заплащане на положен от него извънреден труд.

Такава теза с успех би могла да се поддържа, но ако на трудовото отношение се гледа, като на едно чисто облигационно правоотношение (Schuldverchältnis), безспорни аргументи за едно такова становище можеха да се извелат, обаче, до влизането в сила на н-закон за трудовия договор При днешното ни трудово законодателство, използува ли се извънредно трудът на работникът, работодателят е длъжен да го възнагради, това е в съгласие не само с общите принципи на трудовото ни право, но чл. 20 н-з. т. д. създава изрично правомощие в това отношение в полза на работника. Работодателя по силата на никаква норма не може да използува трудът на работника без да го възнагради. Това би било една социална неправда, която законодателя с създаването на трудовото законодателство премахва.

(Следва)

Павел Мазур
Управител на Киевския тръст за производство на захар

Киевската захар

Киевският тръст за производство на захар преди войната обединяваше десетки заводи за производство на захар от цвекло, както и такива за рафиниране на захарта. Тези предприятия имаха 25 образцови стопанства за отглеждане на цвекло и редица спомагателни стопанства — мелници, керемидени заводи, ремонтни работилници и развита мрежа от собствени железопътни, с косоя към тръста, линии.

Преди втурването на германските грабители в Украйна киевските заводи за производство на захар представляваха модерни предприятия с високо развита техника.

Те преработваха голишно до 30 милиона центнера цвекло и произвеждаха до 4.5 милиона центнера захар

Германските окупатори, по време на „хазайничането“ си в Украйна, разрушиха напълно седем завода, а на останалите заводи те нанесоха големи щети.

След изпъждането на германските грабители от червената армия, в областта се предприе възстановяването на предприятията за захарна индустрия.

През 1944 г. бяха възстановени 25 захарни заводи. В най-близко време ще започнат да работят още 4 завода за произ-

водство на захар от цвекло и 1 завод за рафиниране на захарта.

Захарната индустрия в Киевската област се оправя постепенно от тежките загуби, които й бяха нанесени от германските окупатори. В дялото на нейното възстановяване бяха проявени голяма техническа и стопанска инициатива, изобретателности, бяха извършени прекрасни подвизи от страна на трудящите се.

Работата на колектива на Киевския завод за производство на захар, който самостоятелно възстанови предприятието, чрез използуване на местните ресурси и инвентара на съседните, съвсем разрушени заводи, заслужава да бъде дадена за пример. Благодарение на това заводът започна да произвежда захар още през 1944 г.

В Узинския завод, въпреки извънредно тежкото положение на транспорта и материалите, в най-кратък срок бяха построени и монтирани цехът с котлите и този за продуктите, а така също бяха капитално ремонтирани и други агрегати. Заводът започна да работи $2^1/_2$ месеца преди набелязания срок.

Тази година захарната индустрия на Киевския тръст за производство на захар ще получи около 8,5 милиона центнера цвекло, от което ще се произведе повече от един милион центнера захар.

Според петгодишния план за възстановяване на народното стопанство в Киевската област е набелязано да се възстановят напълно и реконструират всичките предприятия на тръста, както индустриалните, така и селско стопанските, да се построят заводски селища и общежития, които да се осигурят с училища, клубове, спортни учреждения и други културно-битови здания и съоръжения.

ПРЕГЛЕД:

Създаване на дървесни пояси в Добруджа

Добруджа прави впечатление с терена си. С минаване на старата граница, пред окото се представя обширна равнина, чийто хоризонт далеко някъде се слива с небесната синевина. Тая плоскост изморява погледа с монотонността си, която в много редки случаи се разнообразява с хълмове и тук там с горички, които в повечето случаи са резултат на изкуствени залесявания.

Характера на терена дава своето отражение върху добруджанския климат, който спада към континенталните т. е, сухо лято и мразовита зима. Добруджанската равнина е открита по всички посоки, няма планинска вериги, които да я обграждат; това разположение я прави достъпна на всички ветрове. През зимата северните руски ветрове бушуват безпрепятствено, а през лятото ветровете носят горещи вълни, които сушат всичко на пътя си.

През зимата в повечето случаи снеговалежът е придружен с духането на ветрове, които често се превръщат на страшни бури, като отнасят далеко падналия сняг и образуват грамадни преспи и по тоя начин оголват големи пространства, което излага на опасност растенията от измръзване Оголените места се лишават от снега, който на пролет при топенето си, дава възможност на водата да проникне дълбоко в земята и да образува воден запас тъй необходим за растенията през сухите летни месеци, които не са рядкост за Добруджа.

През лятото свободно се ширят горещите ветрове. Никакви пречки не съществуват за намаляване на силата и злото им действие. Вследствие на сухостта си, те извличат влагата от земята и излагат на риск вложения труд на земеделеца в плодородната добруджанска земя.

Посочените неблагоприятни условия съществуващи в Добруджа способствуват за намаляване на земеделския доход и по тоя начин земята не може да даде това, което би се получило при по-благоприятни условия.

Човек е в състояние да измени отрицателните влияния на сушата при положение, че той предприеме прокарването на ред мероприятия, които биха попречили за загубването на големи количества влага.

През всички времена човек е наблюдавал, че известни естествени или случайно поставени прегради, пречат през зимата за отвяването на снега и по тоя начин предпазват от измръзване посетите растения. Придобития опит относно спиране оголяването на земята човек го е прилагал било сам в полето, или организирано в по-големи размери. За да може да се получи задоволителен стопански ефект, налага се при направата на изкуствените прегради да се използуват ред наблюдения направени в връзка с силата на ветровете, тяхната скорост и направления, сухостта им и действието им върху вегетацията.

Бившето румънско правителство е схванало необходимостта от изкуствени прегради при обезвредяване на зимните бури и горещите ветрове, вследствие на което са предприели насаждането на акациеви пояси в известни райони на Добруджа. От направените наблюдения от страна на агрономи, лесовъди и земеделски стопани е констатирано, че реколтата намираща се в близост до дървесните пояси превъзхожда по изобилие и качество тая, която е далеко отстояща от споменатите пояси.

За да се предприеме системно и планово насаждане на дървесни пояси, необходимо е започването на проучване от широк размер и насаждания с голям замах. Проучванията са необходими, за да се определи точно мястото на всеки пояс, което ще е резултат на метеорологическите влияния. При тия проучвания ще бъде необходимо да се заангажират агрономически сили от Опитния земеделски институт в гр. Добрич, околийските агрономи, лесовъдите и стопанските камари в гр. Варна и

Русе. Проучванията трябва да се поставят на чисто научна основа, като за целта Опитния институт ще проведе изследване за посоката и силата на ветровете, сухостта, скоростта и действието им върху вегетацията на растенията. Лесовъдите ще бъдат заангажирани в получаване на големи количества акациев разсад и с планово насаждане на пояси. Стопанските камари ще играят ролята на звено между отделните служби, като се притекат на помощ с известни материални средства и с свой персонал. Също така, повече от небходимо е — решението на М. З. Д. И. да подпомогне всестранно тоя тъй крупно предприятие.

Вън от поясите, които ще бъдат резултат на проучванията, не би било без интерес да се обградят мерите и селата с пояси, а също така и пътищата да представляват обект на залесяване.

След пълното привършване на насаждането на дървесните пояси в Добруджа, влиянието им ще се изрази по следния начин: те ще представят барикади на ветровете и напълно ще се парира зловредното им действие, невъзможно ще стане отнемането на снега от едно място и натрупването му на друго място, ще се образува равномерна снежна покривка, която ще гарантира нормалното зимуване на растенията. Снегът натрупан правилно през зимата, ще даде възможност през пролетта, вследствие растапянето му, водата да навлезе равномерно почвата и благодарение на правилната обработка, влагата да се запази за дълго време.

През пролетта и лятото, раззеленената се маса на дървесните пояси ще бъде истинска пречка на горещите ветрове и по тоя начин ще попречи изсушаването на земята и запазване на атмосферната влага.

Дървесните пояси ще осигурят правилното развитие на растенията и гарантират изобилна реколта. Освен пряката полза, която ще извлече земеделието от създаването на акациевите пояси, също така те ще допринесат за даване възможност за развитието на едно доходно пчеларство.

Една от важните роли които ще изиграят дървесните пояси е и снабдяването на населението с горивен и строителен материал, който липсува в Добруджа, тъй като за гориво се използува изключително сламата.

Всички обществени сили трябва да се използуват и впрегнат в реализирването на това голямо мероприятие, което ще измени коренно физиономията на Добруджа. Значението на дървесните пояси е равно на създаването на кооперативното земеделие. Тия два фактора ще предизвикат гигантски тласък на земеделското развитие.

Повече от наложително е Министерството на земеделието да постави тоя въпрос на ударно разрешение, да стане държавна политика, да овековечи О. Ф. власт.

Агр П. А. Петров

В българския театър все още нищо ново...

Театърът е мощно средство за просвета, възпитание и пропаганда. Възможностите на театъра са безграничени. Силата на неговото интелектуално и емоционално въздействие е огромна. Въздействието на театъра е непосредствено.

Българският театър още в пелените на своето съществуване е станал трибуна на прогресивните за времето си идеи и изразител на народните въжделения. Създателите му, излезли из средите на напредничавата народна интелигенция, го направиха място, където намериха въплощение най-прогресивни идеи, място за произведенията на най-големите писатели на човечеството.

Създадоха се талантливи и културни актьори, които тласнаха развитието на българския театър на завидна висота. Той стана мощен възпитателен и културен фактор в страната и пропагандатор на идеите на гениите на човешката мисъл.

Но след първата Световна война, борбите на българския народ бяха удавени в кръв и се възцари в страната най черна реакция, която достигна своя апогей с настаняването на фашизма у нас.

Реакционните властници поискаха да използуват огромните възможности на театъра за свои цели, като почнаха да напасят у ари на всичко прогресивно в българския театър. Те поставиха под контрола репертоара, като изгониха дори и класиците от него, прогонваха всички дейци които бяха носители на прогресивни идеи А те бяха истинските творци на театралното изкуство. Колкото останаха, се свиха и само понякога можеха да използват най-малка възможност за да прозвучи някой искрен и правдив театрален образ.

Театърът стана място за забава, място където можеше да се скрати една скучна вечер. Понижи се качеството на актьора — главния фактор на театъра. Нахълтаха хора, които търсеха евтина слава, за които не се изисква нито много култура, нито много труд. Създаде се баласт от бездарни, полукултурни и дори полуграмотни актьори. Особено в провинциалните театра. Никакво творчество. Само рутина и шаблон. Пълен упадък на театър, както и на всички изкуства.

Дойде 9 Септември. Дойдоха денят на освобождението всички творчески сили на народа. Пристъпи се към организиране живота по нов начин, по-вече социална правда. Обяви се война на фашизма по всички направления в живота. В театъра нахлу нова публика — от освободения и борещ се за нов живот народ. Тия хора търсеха в театъра да им посочи в сценични образи организацията на новия живот и техните борби. Да им разкрие жизнената правда и покаже невидимите пружини, които движат обществения развитие. Те жадуват за едно реалистично изкуство — изкуство на обективната истина.

Театърът, обаче, не смогна да разреши тия задачи. Кадърът който той получи в наследство от фашизма не можа да разкъса рутината. Защото за новите задачи трябват и нови хора. Сега не може да се играе „по вдъхновение", а трябва да се пристъпва към създаване на образите научно, академично. Всяко творчество трябва да бъде резултат не само на дарование, но и на упорит труд и наука Трябва да се създават школи за театрални дейци, където да се получава всестранна подготовка. В тях трябва да се привлекат даровити, прогресивни и активни обществени дейци. Трябва да се напустне практиката на самоуки актьори и режисьори. Трябва да се създадат актьори със съвършена техника. Едно от мощните средства на театъра е словото. Актьорът трябва да говори ясно и разбрано, на правилен език, а не на диалект. Не може да се създава образ, да се живее на сцената, и да се чака от суфльора да подскаже думите, които ще трябва да се кажат. Само когато актьорът живее с борбите и идеите на народа може да бъде и с к р е н в създадените образи. Само когато познава икономическото и обществено развитие могат да бъдат въплощенията му правдиви.

Всичко което е негодно да изпълни задачите, поставени на театъра, трабва да го напусне, като остане само най-талантливото, което след една школочка може да разреши поставените задачи.

С външен блясък в постановките и разни театрални фокуси не ще се задоволят художествените изисквания на времето.

Защото, ако за преминаване на обществения и икономическия живот към по съвършенни форми, е потребно по-дълго време и по-дълги преходи, то театърът е който трябва веднага да пристъпи към организиране борбата към този живот, към разкриване пружините които движат развитието, към въплотяване в художествени образи обективната истина.

Защото освободения български народ заслужава нещо по-вече от зрелища, той получи право на истинско велико искуство.

В борбата за това изкуство— реалистичния театър, можем всестранно **да използуваме опита и постиженията на театъра в СССР.**

Т. Б-в

КНИЖОВЕН ПРЕГЛЕД

Д-р Жак Ялшех — Расизмът, враг на културата. Марк сическо изсл дване на рас зма и расистките учения като идеология и по литика София 1945 год стр 248 16°.

Това е втората част от твърде интересния труд на нашия млад твърде плодовит учен, икономист социолог и кооператор, д-р Ялшех, кой то обогати българската бедна научна книжнина с р дица сериозни тр дове из споменатите области.

В този том авторът разглежда следните два основни въпроса: появ на расизма като социалнополитическо учение и неговата роля в общест ните борби и понятието за расата като биологична и обществена с ност. Една специална глава е посветена на германския расизъм п първата и втората империалистична война.

Настоящата бегла бележка няма за цел да прави критична или , же каквато и да е преценка на този интересен труд. Целта й е по-с ро едно отбелязване, да го представи пред нашия читателски свят, к един труд, заслужаващ не са о поради това, че застъпва един толк важен въпрос, да бъде прочетен, но и като труд за черпене на докум тация по въпроса за р а с о в и т е учения изобщо.

Нека подчертаем, че с разгрома на германския, японския и и лианския империализъм, чиято масова идеология бе изградена върху сата, не бива в никой случай да се смята, че с политическото значен на расизма е ликвидирано.

Според нас, авторът не е обяснил достатъчно обширно у п а д ъ ч н характер на съвременния строй и израждането на неговите духовни предс вители, в което именно се крие, както е само отбелязано на редица мес силата на расизма в днешно време. Една загиваща обществена класа ис да повлече в своето загиване цялото човечество--ето основата на герма ския расизъм и неговите италиански и японски събратя. Правилно по чертава Ялшех, че жертва на антисемитизма се явява главно еврейска дребна буржуазия от една страна, и от друга, най-озлобените представ тели на бялата раса, фанатиците и убийците на милиони хора в името расизма през тази война бяха д е к л а с и р а н и д р е б н и б у р ж у Патологични типове, които треперящи за своята „дребна собственост", своето „шастие" и „лично аз" са готови да подпалят целия свят.

Необходима е гигантска разяснителна работа по въпроса за расизм защото кошмара, завещан от фашистите намира още множество ревност поклонници, не по-малко фанатизирани от тези, които са в лагерите съюзниците.

Т.

Районен Съюз на Земеделските Кооперации
— Варна —

ТЕЛЕФОНИ: Отдел млеч и и животински 20-05
Отдел Яйчарски 30-06
Отдел Колониал 34-32

Клонове: БАЛЧИК тел. 24, КАВАРНА тел. 19, Новградец

1.	Отдел Млечни и животински	6.	Отдел Храни
2.	„ Яйчарски	7.	„ Млекоснабдяване
3.	„ Колониал	8.	„ Облекло
4.	„ Фураж	9.	„ Кожи
5.	„ Петролни деривати	10.	„ Внос-износ С.С.С.Р.

Съюза обединява стопанската и търговска дейност на 50 кред. кооп. от Варненска околия и 30 от Балчишка околия

Серафим Иванов
ВАРНА — СОФИЯ

Склад на електротехнически, водопроводни и технически материали, каиши, бои, безир и джамове, дребна и едра железария и минерални масла

За телеграми: **Серафим Иванов**
Телефони: ВАРНА 25-80, СОФИЯ 2-06-89

Фирмата зсрегистрирана при Варн. Окр. Съд с определение № 166 от 7. VI. 1927 г. (Държ. в-к 77 от 8. 7. 1927 г.)

:ПЛОД:

Гражданско дружество, образувано от

Варненската народна община, кооп. „Варненска градина“ и **кооп. „Димят“**

с цел да снабдява редовно и на **достъпни цени** варненското гражданство с зеленчуци и плодове

Магазини
в Общинското плодово тържище

Продажба
само на едро. Тел. 29-01

БР. МИЛЧЕВИ А. Д.

Производство и търговия с вина и всички видове спиртни напитки на едро

Тел. 24-79 ЗА ТЕЛЕГРАМИ БР. МИЛЧЕВИ
ТЕЛЕФОН: 2479

Фирмата е зарегистрирана пред Варненския. Окр. съд опред. 539 29 XII 1924 г. разр. № 1371

ВАЛЦОВА МЕЛНИЦА

„Братя Капитанови“

Стара Загора

Най-добре организираното мелнично предприятие в околията.

Произвежда финни брашна „ЗАГОРИЕ“, всички видове фуражи.

тел. 22-91 кантора 22-92 мелница

ЮЧБУНАРСКА ПОПУЛЯРНА БАНКА -- СОФИЯ

Централа — ул. „Пирот“ № 20

Клонове: 1-ви на ул. „Мария Луиза“ № 101; 2-ри — на Централната пазарна ул. „Пирот“ № 102; 3-ти — на ул. „Клементина“ № 62; 4-ти — на ул. „М. Луиза“ № 4

Капитал и фондове . .	**140,000,000 лева**
Пласменти	**402,000,000 „**
Влогове	**464,000,000 „**
Разполагаеми средства .	**123,000,000 „**

Банката извършва всички видове операции: преводи, инкасо, заеми, сконто, варанти и гаранции; приема влогове при най-износни условия и специални влогове със седмични вноски от по 20, 50 и 100 лв.

Станете член и спестявайте в Ючбунарската популярна банка

ПЛАН

двуседмично списание за обществени въпроси.

Излиза всяко 1 и 15 число на месеца.

РЕДАКЦИЯ И АДМИНИСТРАЦИЯ
ул. Н. Михайловски 3 — Варна

ГОДИШЕН АБОНАМЕНТ 500 ЛВ
до края на 1945 г. 300 лв. за чужбина 1500 лв

ОТДЕЛНА КНИЖКА 25 ЛЕВА

ЕДНА НАВРЕМЕННА И НЕОБХОДИМА КНИГА

Общественото осигуряване в чужбина и у нас

от Дим. Николов, Директор на института О. О. ц. 260 лв.

Настолна книга за държавните, общинските и автономните предприятия, популярните банки, както и за частните търговски, индустриални и занаятчийски предприятия, които се засягат от закона за О. О.

Второ преработено и съобразено с днешните нужди и условия издание.

Хемус А. Д. София Солун 2 — пощ. ч. с/ка 8702

Печатница „Научни издания" — Варна
Разрешено М.П. уд. 329 I-3-5347 10 IV. 1945 г. тир. 2500 броя